

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach
Wydział Informacyjno-Bibliograficzny

BIBLIOGRAFIA

E-papierosy wpływ na zdrowie

Wybór i opracowanie:
Marta Boszczyk
Jolanta Fudali

Kielce 2020

Niniejsza bibliografia towarzyszy akcji oświatowo-profilaktycznej „Wapowanie – szkodliwa moda”, zorganizowanej przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Kielcach, w związku z realizacją priorytetu Ministerstwa Edukacji Narodowej, poświęconego profilaktyce uzależnień w szkołach i placówkach oświatowych. Spis literatury obejmuje najnowsze piśmiennictwo polskie i zagraniczne dotyczące wpływu e-papierosów na zdrowie. Przedstawione materiały zebrano m.in. na podstawie Polskiej Bibliografii Lekarskiej, zasobów Głównej Biblioteki Lekarskiej im. Stanisława Konopki w Warszawie oraz bazy PubMed.gov. Dla podniesienia wartości użytkowej bibliografii podano liczne adnotacje treściowe oraz linki kierujące do treści publikacji. Wykaz adresujemy do wszystkich zainteresowanych problematyką uzależnienia od papierosów elektronicznych.

1. A Decade of e-Cigarettes : Limited Research & Unresolved Safety Concerns = **Dekada e-papierosów : ograniczone badania i nierozwiązane obawy dotyczące bezpieczeństwa** / Mohammad Abul Kaiser, Shikha Prasad, Tylor Liles, Luca Cucullo. W: Toxicology. – Vol. 365, 15 July (2016), p. 67-75
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4993660/>

2. About Electronic Cigarettes (E-Cigarettes) [Dokument elektroniczny] = **O papierosach elektronicznych (papierosy elektroniczne)**. W: Centers for Disease Control and Prevention
. – Tryb dostępu:
https://www.cdc.gov/tobacco/basic_information/e-cigarettes/about-e-cigarettes.html
Opublikowano: 03-01-2020

3. Adolescent Exposure to Toxic Volatile Organic Chemicals From E-Cigarettes = **Narażenie młodzieży na toksyczne lotne substancje organiczne z papierosów elektronicznych** / Mark L. Rubinstein, Kevin Delucchi, Neal L. Benowitz, Danielle E. Ramo. W: Pediatrics. – Vol. 141, No 4 (2018), p. [1]-9
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5869331/>
Młodzieżowi użytkownicy e-papierosów wykryli w moczu 5 substancji toksycznych LZO w ilościach do 3 razy większych niż w dopasowanych kontrolach, w tym metabolitach akrylonitrylu, akroleiny, tlenku propylenu, akryloamidu i aldehydu krotonowego.

4. Adolescents' Attitudes towards E-cigarette Ingredients, Safety, Addictive Properties, Social Norms, and Regulation = **Postawy młodzieży wobec składników papierosów elektronicznych, bezpieczeństwa, właściwości uzależniających, norm społecznych i regulacji** / Anuradha Gorukanti, Kevin Delucchi, Pamela Ling, Raymond Fisher-Travis, Bonnie Halpern-Felsher. W: Preventive Medicine. – Vol. 94, January (2017), p. 65-71
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5373091/>

5. Analysis of Cannabinoid-Containing Fluids in Illicit Vaping Cartridges Recovered from Pulmonary Injury Patients: Identification of Vitamin E Acetate as a Major Diluent = **Analiza płynów zawierających kannabinoidy w nielegalnych kasetach vaping odzyskanych od pacjentów z urazem płuc: Identyfikacja octanu witaminy E jako głównego rozcieńczalnika** / Bryan Duffy, Lingyun Li, Shijun Lu, Lorie Durocher, Mark Dittmar, Emily Delaney-Baldwin, Deepika Panawennage, David LeMaster, Kristen Navarette, David Spink. W: Toxics. – Vol. 8, No 1, p. [1]-20
Dostęp online:
<https://www.mdpi.com/2305-6304/8/1/8/html>
Badania przeprowadzone przez: Laboratorium Organicznej Chemii Analitycznej, Wadsworth Center, Departament Zdrowia Stanu Nowy Jork, Albany, NY 12201, USA; Department of Environmental Health Sciences, School of Public Health, University at Albany, State University of New York, Rensselaer, NY 12144, USA; Laboratorium Diagnostyki Molekularnej, Wadsworth Center, Departament Zdrowia Stanu Nowy Jork, Albany, NY 12201, USA; Center for Environmental Health, Departament Zdrowia stanu Nowy Jork, Albany, NY 12201, USA; Albany Medical Center, Department of Pediatrics, Albany, NY 12208, USA.

6. Andrikopoulos Gozde Isik, Farsalinos Konstantinos, Poulas Konstantinos : Electronic Nicotine Delivery Systems (ENDS) and Their Relevance in Oral Health = **Elektroniczne systemy dostarczania nikotyny (ENDS) i ich znaczenie dla zdrowia jamy ustnej**. W: Toxics. – Vol. 7, No 4 (2019). p. 2-14

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6958319/>

7. Association Between Initial Use of e-Cigarettes and Subsequent Cigarette Smoking Among Adolescents and Young Adults: A Systematic Review and Meta-analysis = **Związek między pierwszym użyciem e-papierosów a późniejszym paleniem papierosów wśród nastolatków i młodych dorosłych. Przegląd systematyczny i metaanaliza** / Samir Soneji, Jessica L. Barrington-Trimis, Thomas A. Wills, Adam M. Leventhal, Jennifer B. Unger, Laura A. Gibson, JaeWon Yang, Brian A. Primack, Judy A. Andrews, Richard A. Miech, Tory R. Spindle, Danielle M. Dick, Thomas Eissenberg, Robert C. Hornik, Rui Dang, James D. Sargent. W: JAMA Pediatrics. – Vol. 171, No 8 (2017), p. 788–797

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5656237/>

8. **Badanie składu płynów do e-papierosów – deklaracje producenta a stan rzeczywisty w wybranej serii wyrobów** / Małgorzata Kucharska, Wiktor Wesołowski, Sławomir Czerczak, Renata Soćko ; Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera. Zakład Bezpieczeństwa Chemicznego, Łódź. W: Medycyna Pracy. – T. 67, nr 2 (2016), s. 239-253

Dostęp online:

[http://medpr.imp.lodz.pl/pdf-61737-](http://medpr.imp.lodz.pl/pdf-61737-4502?filename=Badanie%20składu%20płynów%20do.pdf)

[4502?filename=Badanie%20składu%20płynów%20do.pdf](http://medpr.imp.lodz.pl/pdf-61737-4502?filename=Badanie%20składu%20płynów%20do.pdf)

Nieprawdziwe informacje dotyczące substancji smakowo-zapachowymi stosowanych przez producenta w płynie e-papierosów mogą stwarzać zagrożenie dla użytkowników e-papierosów, (...).

9. Bednarek Anna, Giermaziak Wojciech : **E-papierosy – mniejsze zło?**. W: Farmakologia Polska. – T. 75, nr 10 (2019), s. 549-560. – Bibliogr.

Dostęp online:

<https://www.ptfarm.pl/download/8,8,27,9,3,7>

Historia. (e)Palenie w liczbach. E-palenie a zdrowie. Aspekty prawne.

10. Benzene formation in electronic cigarettes = **Tworzenie benzenu w papierosach elektronicznych** / James F. Pankow, Kilsun Kim, Kevin J. McWhirter, Wentai Luo, Jorge O. Escobedo, Robert M. Strongin, Anna K. Duell, David H. Peyton. W: PLoS One. – Vol. 13, No 3 (2017), p. 1-10

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5342216/>

11. Bold Krysten W., Krishnan-Sarin Suchitra, Stoney Catherine M. : E-Cigarette Use as a Potential Cardiovascular Disease Risk Behavior = **Używanie e-papierosów jako potencjalnego zachowania związanego z ryzykiem chorób sercowo-naczyniowych**. W: American Psychologist. – Vol. 73, No 8 (2018), p. 955–967

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6221459/>

12. Byrka Joanna, Lewek Paweł, Kardas Przemysław : **Potępić czy polecać? Jak w stosunku do e-papierosów powinien zachowywać się lekarz?**. W: Gabinet Prywatny. – T. 26, nr 1 (2019), s. 41-46, il., tab., bibliogr. 5 poz., sum.

Dostęp online:

<http://gabinetprywatny.com.pl/download.php?dokid=5cc018a630955&preview=1>

Streszczenie polskie: Elektroniczne papierosy (e-papierosy) to urządzenia zasilane bateryjnie, które dostarczają nikotynę, aromaty i inne substancje chemiczne w aerozolu. E-papierosy naśladują palenie, jednak

w czasie ich używania nie dochodzi do spalania żadnej substancji, w wyniku czego użytkownik wdycha aerozol zamiast dymu. Popularność elektronicznych papierosów systematycznie rośnie. Dzieje się tak, mimo że budzą one wiele kontrowersji. Nie ma bowiem w pełni jednoznacznych danych potwierdzających korzyści bądź straty wynikające z ich używania. Zwolennicy e-papierosów argumentują, że mogą być one skutecznym narzędziem w walce z paleniem, gdyż dotychczasowe badania wskazują na mniejszą szkodliwość ich stosowania w porównaniu do tradycyjnych papierosów. Z drugiej strony łatwa dostępność i szerokie rozpowszechnienie e-papierosów mogą być powodem, dla których niepalący, a w szczególności młodzież i młodzi dorośli, popadają w nałóg. W Polsce coraz więcej osób używa elektronicznych papierosów, często nie zdając sobie sprawy z zagrożeń, które za sobą niosą. Stwarza to duże wyzwanie dla lekarzy, w tym zwłaszcza dla lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej. Muszą mieć świadomość, którym spośród ich pacjentów - zgodnie z metodą "mniejszego zła" - korzystanie z e-papierosów może przynieść korzyści zdrowotne i zmniejszyć ryzyko zachorowania na choroby tytoniowe. Rzecz jasna, najlepszym rozwiązaniem jest jednak przekonywanie każdego pacjenta do całkowitego rzucenia palenia, a osoby niepalące, by nie rozpoczynały palenia.

13. Carbonyl Compounds Generated from Electronic Cigarettes = **Związki karbonylowe wytwarzane z elektronicznych papierosów** / Kanae Bekki, Shigehisa Uchiyama, Kazushi Ohta, Yohei Inaba, Hideki Nakagome, Naoki Kunugita. W: International Journal of Environmental Research and Public Health. – Vol. 11 (2014), p. 11192–1120
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4245608/>
Badania wykazały, że e-papierosy emitują toksyczne związki karbonylowe, powstające w wyniku rozkładu termicznego.
14. Carbonyl Compounds in Electronic Cigarette Vapors: Effects of Nicotine Solvent and Battery Output Voltage = **Związki karbonylowe w oparach elektronicznych papierosów: działanie rozpuszczalnika nikotynowego i napięcie wyjściowe akumulatora** / Leon Kosmider, Andrzej Sobczak, Maciej Fik, Jakub Knysak, Marzena Zaciera, Jolanta Kurek, Maciej Łukasz Goniewicz. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 16, Issue 10 (2014), p. 1319–1326
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4838028/>
Prezentujemy nowe odkrycia dotyczące poziomów rakotwórczych i toksycznych związków karbonylowych w oparach EC drugiej generacji. Nasze ustalenia pokazują, że opary wytwarzane z różnych komercyjnych i referencyjnych rozwiązań narażają użytkowników EC na toksyczne karbonyle, w tym substancje rakotwórcze formaldehyd i acetaldehyd. Nasze ustalenia są zgodne z wcześniej opublikowanymi raportami opisującymi obecność formaldehydu, acetaldehydu, akroleiny, propanalu, acetonu i butanal w oparach EC.
15. Cardiovascular risk of electronic cigarettes: a review of preclinical and clinical studies = **Ryzyko sercowo-naczyniowe papierosów elektronicznych: przegląd badań przedklinicznych i klinicznych** / Nicholas D Buchanan, Jacob A Grimmer, Vineeta Tanwar, Neill Schwieterman, Peter J Mohler, Loren E Wold. W: Cardiovascular Research. – Vol. 116, No 1 (2020), p. 40–50
Dostęp online:
<https://academic.oup.com/cvres/article/116/1/40/5613736>
16. Chaffee, Benjamin W. Electronic Cigarettes: Trends, Health Effects and Advising Patients Amid Uncertainty = **Elektroniczne papierosy: trendy, skutki zdrowotne i porady dla pacjentów w warunkach niepewności**. W: Journal of the California Dental Association. – Vol. 47, Issue 2 (2019), p. 85–92
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6454567/#R70>

17. Changing Perceptions of Harm of e-Cigarette vs Cigarette Use Among Adults in 2 US National Surveys From 2012 to 2017 = **Zmiana postrzegania szkodliwości e-papierosów w porównaniu do używania papierosów przez dorosłych w 2 amerykańskich badaniach krajowych od 2012 do 2017 r.** / Jidong Huang, Bo Feng, Scott R. Weaver, Terry F. Pechacek, Paul Slovic, Michael P. Eriksen. W: JAMA Netw Open. – Vol. 2, Issue 3 (2019), p. 1-12
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6450305/>
Po pierwsze, oba badania krajowe pokazują, że w latach 2012–2017 odsetek dorosłych w USA, którzy postrzegali e-papierosy jako mniej szkodliwe niż papierosy, znacznie spadł. Po drugie, w tym samym okresie znacznie wzrosło postrzeganie e-papierosów jako równie lub bardziej szkodliwych niż papierosy.
18. Cheng, Tianrong : Chemical evaluation of electronic cigarettes = **Ocena chemiczna papierosów elektronicznych.** W: Tobacco Control. – Vol. 23, Supl. 2 (2014), p. 11-17
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3995255/>
Różne substancje chemiczne i najdrobniejsze cząstki, o których wiadomo, że są toksyczne, rakotwórcze i / lub powodują niewydolność oddechową i serca, zostały zidentyfikowane w aerozolu do e-papierosów, nabojach, płynach uzupełniających, (...).
19. Christiani David C., M.D, M.P.H : Vaping-Induced Lung Injury [Dokument elektroniczny] = **Uszkodzenie płuc wywołane wapowaniem.** W: The New England Journal of Medicine. – 2019, 6 September. – Tryb dostępu:
<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMe1912032>
Opublikowano: 06-09-2019
20. Chronic electronic cigarette exposure in mice induces features of COPD in a nicotine-dependent manner = **Chroniczna ekspozycja na papierosy elektroniczne wywołuje u myszy cechy POChP w sposób zależny od nikotyny** / Itsaso Garcia-Arcos, Patrick Geraghty, Nathalie Baumlin, Michael Campos, Abdoulaye Jules Dabo, Bakr Jundi, Neville Cummins, Edward Eden, Astrid Grosche, Matthias Salathe, Robert Foronjy. W: Thorax. – Vol. 71, No 12 (2016), p. 1119–1129
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5136722/>
21. Chronic exposure to electronic cigarettes results in impaired cardiovascular function in mice = **Przewlekłe narażenie na papierosy elektroniczne powoduje upośledzenie funkcji sercowo-naczyniowych u myszy** / Mark Olfert, Evan DeVallance, Hannah Hoskinson, Kayla W. Branyan, Stuart Clayton, Christopher R. Pitzer, D. Patrick Sullivan, Matthew J. Breit, Zhongxin Wu, Powsiri Klinkhachorn, W. Kyle Mandler, Brett H. Erdreich, Barbara S. Ducatman, Randall W. Bryner, Piyali Dasgupta, and Paul D. Chantler. W: Journal of Applied Physiology. – Vol. 124 (2018), p. 573-582
Dostęp online:
<https://www.physiology.org/doi/full/10.1152/japplphysiol.00713.2017>
22. Chronic inhalation of e-cigarette vapor containing nicotine disrupts airway barrier function and induces systemic inflammation and multiorgan fibrosis in mice = **Przewlekłe wdychanie oparów e-papierosów zawierających nikotynę zaburza funkcję bariery dróg oddechowych i indukuje ogólnoustrojowe zapalenie i zwłóknienie wielonarządowe u myszy** / Laura E. Crotty Alexander, Christopher A. Drummond, Mark Hepokoski, Denzil Mathew, Alex Moshensky, Andrew Willeford, Soumita Das, Prabhleen Singh, Zach Yong, Jasmine H. Lee, Kevin Vega, Ashley Du, John Shin, Christian Javier,

Jiang Tian, Joan Heller Brown, Ellen C. Breen. W: American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology. – Vol. 314, No 6 (2018), p. 14(6): R834–R847

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6032308/>

Komórki dróg oddechowych, w tym komórki nabłonkowe oskrzeli, stanowią pierwszą linię obrony i chronią gospodarza przed toksycznymi inhalacjami. Przepuszczalność nabłonka ma kluczowe znaczenie dla homeostazy tkanek. Zastosowanie e-papierosów powoduje modulację wrodzonej homeostazy immunologicznej i zmienia ekspresję cytokin zapalnych. Zmniejszona ekspresja ściślego białka łączącego ZO1 i zwiększona przepuszczalność komórek nabłonkowych oskrzeli mogą zapewnić komponentom EV dostęp do krążenia ogólnoustrojowego, przez który mogą oddziaływać z innymi tkankami w celu wytworzenia zwłóknienia, co wyraźnie widać tutaj. Ponadto zmniejszona funkcja bariery może umożliwić większe przenikanie zewnętrznych antygenów i wdychanych substancji chemicznych do organizmu, zwiększając stan zapalny zarówno lokalnie w płucach, jak i ogólnoustrojowo. Dalsze pogorszenie funkcji bariery nabłonkowej dróg oddechowych ekspozycji na EV w warunkach infekcji sugeruje, że wapowanie może ułatwić wejście patogenów do mięszu płucnego i krążenia. Może to prowadzić do wzrostu odsetka inwazyjnych infekcji bakteryjnych u użytkowników e-papierosów.

23. Cichońska Dominika, Kusiak Aida : **Elektroniczne papierosy a jama ustna**. W: Dental Forum. – T. 45, nr 2 (2017), s. 81-84

Dostęp online:

http://www.dentalforum.ump.edu.pl/uploads/2017/2/2_45_2017.pdf

Papierosy elektroniczne, stanowiące alternatywę dla tradycyjnego palenia, stają się coraz bardziej popularne na całym świecie. Początkowo zostały przedstawione jako zdrowsze od tradycyjnych, ale po przeprowadzeniu wielu badań naukowych zaczynają wzbudzać dużo kontrowersji. Zaobserwowano, że w wyniku ekspozycji na aerozol e-papierosów dochodzi do obumierania keratynocytów jamy ustnej oraz zwiększenia wydzielania cytokin prozapalnych przez fibroblasty tkanek przyzębia. Zaobserwowane działanie cytotoksyczne nie było zależne od obecności nikotyny w roztworze. Udowodniono również, że składniki zawarte w aerozolu działają karcynogennie poprzez uszkodzanie struktury DNA, co stanowi podstawę do prowadzenia bardziej szczegółowych badań naukowych uwzględniających długoterminowe skutki palenia e-papierosów.

24. **Co użytkownicy sądzą o e-papierosach - przegląd badań ankietowych** [Dokument elektroniczny] / Lewek Paweł, Mensah Selina, Matyjaszczyk Michał, Banaś Izabela, Kardas Przemysław. W: Forum Medycyny Rodzinnej. –T. 9, nr 3 (2015), s. 258-260

Dostęp online:

https://journals.viamedica.pl/forum_medycyny_rodzinnej/article/view/42384/28836

25. Collaco Joseph M., McGrath-Morrow Sharon A. : Electronic Cigarettes: Exposure and Use Among Pediatric Populations = **Elektroniczne papierosy: narażenie i stosowanie wśród populacji pediatrycznych**. W: Journal of Aerosol Medicine and Pulmonary Drug Delivery. Vol. 31, No 2 (2018), p. 71–77

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5915214/>

26. Dąbrowski, Karol : **Papierosy elektroniczne – e-papierosy w (szerszej) perspektywie publicznoprawnej**. W: E-papierosy w perspektywie prawa publicznego. / red. P. Szreniawski. – Lublin : Think Thank Nauk Administracyjnych, 2017. – S. 26-58

Dostęp online:

<https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/15665/D%2c%85browski%2c%20Papierosy%20elektroniczne%2c%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

27. Development of a Questionnaire for Assessing Dependence on Electronic Cigarettes Among a Large Sample of Ex-Smoking E-cigarette Users = **Opracowanie kwestionariusza oceny uzależnienia od elektronicznych papierosów wśród dużej grupy użytkowników**

papierosów elektronicznych / Jonathan Foulds, Susan Veldheer, Jessica Yingst, Shari Hrabovsky, Stephen J. Wilson, Travis T. Nichols, Thomas Eissenberg. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 17, No 2 (2015), p. 186–192

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4838001/>

28. DeVito Elise E., Krishnan-Sarin Suchitra : E-cigarettes: Impact of E-liquid Components and Device Characteristics on Nicotine Exposure = **E-papierosy: wpływ składników E-liquid i właściwości urządzenia na ekspozycję na nikotynę**. W: Current Neuropharmacology. – Vol. 16, No 4, p. 438-459

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6018193/>

29. Dworniczak, Mirosław : **Redukcja szkód spowodowanych paleniem tytoniu – czas na działania oddolne** [Dokument elektroniczny] = Tobacco harm reduction – time for grassroots action. W: Medycyna Rodzinna. – T. 21, nr 3 (2018), s. 292-301

Dostęp online:

http://www.medroczinna.pl/wp-content/uploads/2019/04/mr_2018_292-301.pdf

Streszczenie polskie: Walka z paleniem tytoniu jest jednym z priorytetów współczesnej ochrony zdrowia. Dotychczasowe metody stosowane na całym świecie były efektywne tylko do pewnego czasu. Pojawienie się na rynku nowych urządzeń, takich jak papierosy elektroniczne oraz produkty typu heat-not-burn, daje szansę na rozszerzenie listy narzędzi wspomagających walkę z paleniem. Ponieważ wiedza osób zajmujących się zawodowo doradztwem w tym zakresie jest ograniczona, w artykule zebrano podstawowe informacje o papierosach elektronicznych, stosowanych płynach, jak też o możliwych działaniach niepożądanych. W Polsce nowe urządzenia spotkały się z nieufnością, a nawet niechęcią instytucji decyzyjnych, czego efektem jest brak rzetelnych informacji na ich temat skierowanych do środowiska medycznego. Dlatego też zaproponowano, aby pracownicy ochrony zdrowia mający bezpośredni kontakt z pacjentami uzyskali dostęp do wiedzy na temat papierosów elektronicznych niezbędnej w procesie doradzania osobom pragnącym porzucić nałóg. Wyposażeni w minimum informacji o tych produktach będą mogli wiedzę tę przekazać swoim pacjentom. Jednocześnie zwrócono uwagę na niebezpieczeństwa wynikające z używania tych produktów przez dzieci i młodzież.

30. **Dyrektywa parlamentu europejskiego i rady 2014/40/ue z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w sprawie produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów oraz uchylająca dyrektywę 2001/37/WE**. W: Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. – T. 57 (2014), L. 127

Dostęp online:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0040&from=PL>

31. E-cigarettes and Western Diet: Important Metabolic Risk Factors for Hepatic Diseases = **E-papierosy i zachodnia dieta: ważne metaboliczne czynniki ryzyka chorób wątroby** / Kamrul M. Hasan, Theodore C Friedman, Xuesi Shao, Meher Parveen, Carl Sims, Desean L. Lee, Jorge Espinoza-Derout, Indrani Sinha-Hikim, Amiya P. Sinha-Hikim. W: Hepatology. – Vol. 69, Issue 6 (2019), p. 2442–2454

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6636679/>

Wyniki niniejszego badania dostarczają dowodów, że: 1) dostarczona nikotyna przez ENDS (elektroniczne systemy dostarczania nikotyny) powoduje stłuszczenie wątroby, (...).

32. E-Cigarettes are More Addictive than Traditional Cigarettes—A Study in Highly Educated Young People = **E-papierosy są bardziej uzależniające niż tradycyjne papierosy - badanie u wysoko wykształconych młodych ludzi** / Mateusz Jankowski, Marek

Krzystanek, Jan Eugeniusz Zejda, Paulina Majek, Jakub Lubanski, Joshua Allan Lawson, Grzegorz Brozek. W: International Journal of Environmental Research and Public Health. – Vol. 16, Issue 13 (2019), p. 1-10

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6651627/>

(...) stosowanie e-papierosów wśród młodych osób dorosłych skutkuje wyższym poziomem uzależnienia od nikotyny niż uzależnienie od nikotyny związane z używaniem papierosów tytoniowych. Ponadto silniejsza zależność od e-papierosa w porównaniu z tradycyjnym papierosem zidentyfikowanym u podwójnych użytkowników wskazuje, że e-papierosy mogą silnie uzależniać.

33. E-cigarette or Vaping Product Use-Associated Lung Injury (EVALI) [Dokument elektroniczny] = **E-papieros czyli uraz płuc związany z używaniem produktu do wapowania (EVALI)**. W: Yale Medicine. – Tryb dostępu: <https://www.yalemedicine.org/conditions/evali/>
Tłum. EVALI to nazwa nadana przez Centers for Disease Control and Prevention (CDC) niebezpiecznej, nowo zidentyfikowanej chorobie płuc związanej z wapowaniem. Nazwa EVALI to akronim oznaczający uszkodzenie płuc związane z używaniem e-papierosa lub produktu vaping.
Opublikowano: 18-12-2019
34. E-cigarettes: time to realign our approach? = **E-papierosy: czas na dostosowanie naszego podejścia?**. W: The Lancet. – Vol. 394 (X 2019), p. 1297
Dostęp online: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(19\)32277-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(19)32277-9/fulltext)
Dostęp online pdf: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2819%2932277-9>
35. E-Cigarettes Increase Candida albicans Growth and Modulate its Interaction with Gingival Epithelial Cells = **E-papierosy zwiększają wzrost Candida albicans i modulują jego interakcję z komórkami nabłonkowymi dziąseł** / Humidah Alanazi, Abdelhabib Semlali, Witold Chmielewski, Mahmoud Rouabhia. W: International Journal of Environmental Research and Public Health. – Vol. 16, Issue 2, p. 1-18
Dostęp online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6352080/>
/To badanie pokazuje, że e-papierosy z nikotyną lub bez niej sprzyjały wzrostowi i długości strzępek C. albicans (grzyb pasożytniczy) oraz że zarówno wolne od nikotyny, jak i bogate w nikotynę e-papierosy zwiększyły ekspresję różnych genów SAP, takich jak SAP2, SAP3 i SAP9, o których wiadomo, że przyczyniają się do wzrostu i zjadliwości C. albicans./
36. **E-papieros – co to jest, jak i kiedy powstał, ile osób go używa, co mówi o nim prawo? – Informacje dla młodzieży** [Dokument elektroniczny] : program profilaktyczny w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych / Eliza Goszczyńska, Kamila Knol-Michałowska, Alicja Petrykowska, Krzysztof Puchalski ; Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejsu Pracy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. J. Nofera ; Swiss Contribution. – Łódź, 2014. – 55 s. – Tryb dostępu: http://www.e-zdrowiewpracy.pl/images/prezentacje/e_papieros_czym%20jest_dla%20mlodziezy.pdf
37. **E-papieros cud techniki** [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: <https://www.gminagrybow.pl/files/prezentacje/Prezentacja.pdf>
38. **E-papierosy – pomoc w rzuceniu palenia czy zagrożenie?** = E-cigarettes – an aid in quitting smoking or a threat? / Anna Stępniewska, Monika Kowalczyk, Ewelina

Cholewińska, Katarzyna Ognik. W: Hygeia Public Health. – T. 52, nr 2 (2017), s. 86-95
Dostęp online:

<http://www.h-ph.pl/pdf/hyg-2017/hyg-2017-2-086.pdf>

Streszczenie polskie: W ostatnim czasie pojawiło się wiele terapii wspomagających rzucenie palenia. Jedną z nich jest stosowanie papierosów elektronicznych, podczas używania których wydziela się mniej związków toksycznych niż podczas palenia tytoniu. Liquidy e-papierosów, podobnie jak papierosy tradycyjne, zawierają w swoim składzie nikotynę, dlatego też często są stosowane jako zamienniki wyrobów tytoniowych. Sytuacja prawna dotycząca papierosów elektronicznych została uregulowana dopiero w 2016 r. Zgodnie z nową Ustawą, e-papierosy nie mogą być używane w miejscach, gdzie obowiązuje zakaz palenia oraz są niedostępne dla nieletnich. Celem badań było przedstawienie zagrożeń wynikających ze stosowania e-papierosów, jak również porównanie ich składu i działania z papierosami tradycyjnymi. Na podstawie analizy dostępnej literatury stwierdzono, że e-papierosy zawierają mniej substancji toksycznych niż papierosy tradycyjne, a przez to prawdopodobnie powodują mniej negatywnych skutków zdrowotnych. Jednakże dotychczasowa wiedza nie pozwala jednoznacznie stwierdzić bezpieczeństwa ich stosowania.

39. **E-papierosy w perspektywie prawa publicznego** / red. nauk. Piotr Szreniawski. – Lublin : Think Tank Nauk Administracyjnych, 2017. – 216 s.: il. ; 21 cm

Dostęp online:

<http://dimkus.comicgenesis.com/epapierosy.pdf>

40. **E-papierosy z nikotyną szkodzą sercu tak samo, jak zwykłe papierosy - pokazują badania** [Dokument elektroniczny] : badania i rozwój / PAP ; Rynek Zdrowia. – Tryb dostępu: <http://www.rynekzdrowia.pl/badania-i-rozwoj/e-papierosy-z-nikotyna-szkodza-sercu-tak-samo-jak-zwykłe-papierosy-pokazuja-badania,185731,11.html>

41. **EG/PAP : MEN i GIS ostrzegają przed e-papierosami** [Dokument elektroniczny] / EG ; PAP. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:

<https://pulsmedycyny.pl/men-i-gis-ostrzegaja-przed-e-papierosami-972310>

Opublikowano: 07-10-2019

42. Electronic Cigarettes and Indoor Air Quality: A Simple Approach to Modeling Potential Bystander Exposures to Nicotine = **Elektroniczne papierosy i jakość powietrza w pomieszczeniu: Proste podejście do modelowania potencjalnego narażenia osób na bierne działanie nikotyny** / Stéphane Colard, Grant O'Connell, Thomas Verron, Xavier Cahours, John D. Pritchard. W: International Journal of Environmental Research and Public Health. – Vol. 12, Issue 1 (2015), p. 282–299

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4306862/>

43. Electronic cigarettes induce DNA strand breaks and cell death independently of nicotine in cell lines = **Elektroniczne papierosy, niezależnie od nikotyny, indukują pęknięcie nici DNA i śmierć komórek w liniach komórkowych** / Vicky Yu, Mehran Rahimy, Avinaash Korrapati, Yinan Xuan, Angela E. Zou, Aswini R. Krishnan, Tzuhan Tsui, Joseph A. Aguilera, Sunil Advani, Laura E. Crotty Alexander, Kevin T. Brumund, Jessica Wang-Rodriguez, Weg M. Ongkeko. W: Oral Oncology. – Vol. 52 (2016), p. 58–65

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4891196/>

Pary papierosów elektronicznych, zarówno z nikotyną, jak i bez niej, są cytotoksyczne w stosunku do nabłonkowych linii komórkowych i są czynnikiem indukującym pęknięcie nici DNA. (...) zwiększona indukcja pęknięcia DNA była widoczna nawet po krótkotrwałym (tygodniowym) leczeniu e-papierosem. Nasze ustalenia stanowią zatem szczególnie niepokojące implikacje dla genotoksycznych i rakotwórczych skutków przewlekłego używania e-papierosów. Powtarzane wprowadzanie pęknięć nici DNA z powodu długotrwałego narażenia na e-papierosy, któremu towarzyszą kolejne rundy dysfunkcyjnej naprawy DNA, generowałoby

nagromadzone mutacje i inne zmiany genomowe w nieuniknionym postępie w kierunku raka.

44. Electronic cigarettes: what are they and what do they do? = **Elektroniczne papierosy : czym są i co robią?** / Alison Breland, Eric Soule, Alexa Lopez, Carolina Ramôa, Ahmad El-Hellani, Thomas Eissenberg. W: Annals of the New York Academy of Sciences. – Vol. 1394, Issue 1 (2017), p. 5–30
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4947026/>
45. Electronic cigarettes: where to from here? = **Elektroniczne papierosy: Co dalej?** / Annette J. Theron, Charles Feldman, Guy A. Richards, Gregory R. Tintinger, Ronald Anderson. W: Journal of Thoracic Disease. – Vol. 11 (2019), Issue 12, p. 5572–5585
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6987999/>
(...) substancje toksyczne, takie jak diacetyl, który jest powiązany z chorobami układu oddechowego, znaleziono w dużej części e-płynów o słodkim smaku. Inne środki aromatyzujące obejmują 2,3 pentanodion, acetoinę, mentol (oksydacyjny, zapalny), wanilinę (drażniący drogi oddechowe, zapalny) aldehyd cynamonowy (cytotoksyczny, oksydacyjny, zapalny) benzaldehyd (składnik naturalnych produktów o smaku owocowym, o których wiadomo, że powodują podrażnienie dróg oddechowych w e-płynach o smaku wiśniowym), a także innych, takich jak furfural i 5-hydroksyfurfural, które powodują podrażnienie górnych dróg oddechowych. (...) mechanizmy obejmują: (I) uszkodzenie układu oddechowego „przypominające spalanie chemiczne” i (II) zmiany w homeostazie lipidów płucnych związane z uszkodzeniem płucnych środków powierzchniowo czynnych.
46. **Elektroniczne papierosy – wpływ na zdrowie. Dotychczasowe doniesienia** / Marta Napierała, Maksymilian Kulza, Anna Wachowiak, Katarzyna Jabłeczka, Ewa Florek. W: Przegląd Lekarski. – Vol. 71, nr 11, s. 644-647
Dostęp online:
https://www.researchgate.net/profile/Marta_Napierała/publication/274085710_Electronic_cigarettes_effects_on_health_Previous_reports/links/5776a47b08ae1b18a7e1aeef/Electronic-cigarettes-effects-on-health-Previous-reports.pdf
47. **Elektroniczne papierosy: wpływ na zdrowie, nikotynowa terapia zastępcza, regulacje prawne** / Zygmunt Zdrojewicz, Damian Pypno, Bartosz Bugaj, Aleksandra Burzyńska. W: Pediaatria i Medycyna Rodzinna. – Vol. 13, nr 1 (2017), s. 63–71
Dostęp online:
http://psjd.icm.edu.pl/psjd/element/bwmeta1.element.psjd-944d8cf8-5c5d-4958-aadd-c5d01750ce78/c/63-71_Paediatrias_Family_Medicine_1.2017_Zdrojewicz_Papierosy.pdf
Streszczenie polskie: Działanie konwencjonalnych papierosów na zdrowie człowieka przebadano dość dokładnie. Przez ostatnie 15 lat byliśmy świadkami narodzin elektronicznych papierosów, które są już powszechnie dostępne. Na rynku występuje wiele modeli tych urządzeń. Nadal trwają badania nad ich szkodliwym wpływem na ludzki organizm. Elektroniczny papieros zbudowany jest z systemu zasilającego oraz systemu waporyzującego. Użytkownik zaciąga się aerozolem, który powstaje w wyniku podgrzewania liquidu z nikotyną. Nie zachodzi proces spalania tytoniu, tak jak przy korzystaniu z tradycyjnych papierosów. Skład aerozolu i dymu tytoniowego znacznie się różni. Z 93 szkodliwych związków zawartych w dymie tytoniowym w aerozolu z elektronicznych papierosów występują: aldehyd octowy, aceton, akroleina, formaldehyd i nikotyna. Nie są wytwarzane m.in. wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne oraz metale ciężkie. Istnieje coraz więcej dowodów na potencjalne zagrożenia dla zdrowia ze strony elektronicznych papierosów. Pojawiają się raporty o ich negatywnym wpływie na ciążę, układ oddechowy, sercowo-naczyniowy czy psychikę człowieka. Mogą one również sprzyjać procesowi powstania nowotworów. Wzrost popularności elektronicznych papierosów nasuwa pytanie o narażenie osób z otoczenia, palących biernie. Poszukiwane są środki ułatwiające rzucenie palenia tytoniu albo umożliwiające dostarczenie nikotyny do organizmu bez reakcji klasycznego spalania wielu szkodliwych substancji. Elektroniczne papierosy nie są jednak zalecane w nikotynowej terapii zastępczej. Trwają prace nad regulacjami prawnymi dotyczącymi elektronicznego palenia. Celem tego tekstu jest ocena wpływu elektronicznych papierosów na zdrowie

człowieka.

48. Endothelial disruptive proinflammatory effects of nicotine and e-cigarette vapor exposures = **Śródbłonkowe niszczące prozapalne skutki narażenia na nikotynę i pary papierosów elektronicznych** / Kelly S. Schweitzer, Steven X. Chen, Sarah Law, Mary Van Demark, Christophe Poirier, Matthew J. Justice, Walter C. Hubbard, Elena S. Kim, Xianyin Lai, Mu Wang, William D. Kranz, Clinton J. Carroll, Bruce D. Ray, Robert Bittman, John Goodpaster, Irina Petrache. W: American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular. – Vol. 309, Issue 2 (2015), p. L175–L187
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4504977/>
(...) nikotyna wywiera zależny od dawki szkodliwy wpływ na płuca, który powoduje utratę funkcji bariery śródbłonka płuc, ostre zapalenie płuc i zmniejszenie proliferacji komórek śródbłonka płuc(...). Stwierdziliśmy, że ekstrakty nikotyny i e-Cig powodowały szybki stres oksydacyjny i nitroksydacyjny obserwowany w BALF i osoczu, a także tendencję do większego stanu zapalnego płuc neutrofili w 24 godziny po inhalacji, (...).
49. Evaluation of e-liquid toxicity using an open-source high-throughput screening assay [Dokument elektroniczny] = **Ocena toksyczności e-cieczy za pomocą wysokowydajnego skринingowego testu open source** / M. Flori Sassano, Eric S. Davis, James E. Keating, Bryan T. Zorn, Tavleen K. Kochar, Matthew C. Wolfgang, Gary L. Glish, Robert Tarran. W: PLOS Biology. – 2018, March 27, p. 1-24
Dostęp online:
<https://journals.plos.org/plosbiology/article?id=10.1371/journal.pbio.2003904>
Opublikowano: 27-03-2018
Dostęp online pdf:
<https://journals.plos.org/plosbiology/article/file?id=10.1371/journal.pbio.2003904&type=pritable>
50. Evaluation of E-Vapor Nicotine and Nicotyrine Concentrations under Various E-Liquid Compositions, Device Settings, and Vaping Topographies = **Ocena stężenia nikotyny i nikotyryny w e-oparach w różnych składach e-płynów, ustawieniach urządzenia i topografiach vapingu** / Yeongkwon Son, Olivia Wackowski, Clifford Weisel, Stephan Schwander, Gediminas Mainelis, Cristine Delnevo, Qingyu Meng. W: Chemical Research in Toxicology. – Vol. 31, Issue 9 (2019), p. 861–868
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6350771/>
51. Exposure to Nicotine and Selected Toxicants in Cigarette Smokers Who Switched to Electronic Cigarettes: A Longitudinal Within-Subjects Observational Study = **Narażenie na nikotynę i wybrane substancje toksyczne u palaczy papierosów, którzy przeszli na papierosy elektroniczne : badanie obserwacyjne pośród pacjentów** / Maciej L. Goniewicz, Michal Gawron, Danielle M. Smith, Margaret Peng, Peyton Jacob, III, Neal L. Benowitz. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 19, Issue 2 (2017), p. 160–167
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5234360/>
52. Flavoring Chemicals in E-Cigarettes: Diacetyl, 2,3-Pentanedione, and Acetoin in a Sample of 51 Products, Including Fruit-, Candy-, and Cocktail-Flavored E-Cigarettes = **Aromatyczne substancje chemiczne w papierosach elektronicznych: diacetyl, 2,3-pentanodion i acetonina w próbce 51 produktów, w tym papierosy elektroniczne o**

smaku owocowym, cukierkowym i koktajlowym / Joseph G. Allen, Skye S. Flanigan, Mallory LeBlanc, Jose Vallarino, Piers MacNaughton, James H. Stewart, David C. Christiani. W: Environmental Health Perspectives. – Vol. 124, Issue 6 (2016), p. 733–739
Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4892929/>

Diacetyl - związek aromatyzujący związany z rozwojem „płuc popcornu” u pracowników po narażeniu przez inhalację - wykryto w 39 z 51 aromatyzowanych e-papierosów przetestowanych w tym badaniu, w tym smakach szczególnie przemawiających do dzieci, młodzieży i młodych dorosłych. Czterdzieści siedem z 51 smaków testowanych w naszym badaniu wykryło co najmniej jeden z trzech związków aromatycznych (diacetyl, 2,3-pentanedion, acetoina).

53. Flavored e-cigarette liquids reduce proliferation and viability in the CALU3 airway epithelial cell line = **Aromatyzowane płyny do e-papierosów zmniejszają proliferację i żywotność linii komórkowej nabłonka dróg oddechowych CALU3** / Temperance R. Rowell, Steven L. Reeber, Shernita L. Lee, Rachel A. Harris, Rachel C. Nethery, Amy H. Herring, Gary L. Glish, Robert Tarran. W: American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular. – Vol. 313, Issue 1 (2017), p. L52–L66
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5538872/>
54. Flavorings and Perceived Harm and Addictiveness of E-cigarettes among Youth = **Aromaty oraz odczuwalna krzywda i uzależnienie od e-papierosów wśród młodzieży** / Maria Cooper, Melissa B. Harrell, Adriana Pérez, Joanne Delk, Cheryl L. Perry. W: Tobacco Regulatory Science. – Vol. 2, Issue 3 (2016), p. 278–289
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5049876/>
55. Flavour chemicals in electronic cigarette fluids = **Aromatyczne chemikalia w elektronicznych płynach papierosowych** / Peyton A Tierney, Clarissa D Karpinski, Jessica E Brown, Wentai Luo, James F Pankow. W: Tobacco Control. – Vol. 25, Issue e 1 (2016), e10–e15
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4853541/>
Stężenia niektórych aromatycznych substancji chemicznych w płynach z e-papierosów są wystarczająco wysokie, aby narażenie przez inhalację powodowało obawy toksykologiczne.
56. **GIS: e-papierosy są używane do inhalacji substancji psychoaktywnych** [Dokument elektroniczny] / PAP, Rynek Zdrowia. W: Rynek Zdrowia. – Tryb dostępu:
<http://www.rynekzdrowia.pl/Uslugi-medyczne/GIS-e-papierosy-sa-uzywane-do-inhalacji-substancji-psychoaktywnych,200413,8.html>
Główny Inspektor Sanitarny Jarosław Pinkas przedstawił dane, z których wynika, że 30 proc. uczniów w wieku od 15 do 19 lat regularnie pali elektroniczne papierosy (...). Według ostatnich doniesień, EVALI jest prawdopodobnie wynikiem bezpośredniej toksyczności lub uszkodzenia tkanek, spowodowanego szkodliwymi oparami chemicznymi, w przeciwieństwie do gromadzenia się lipidów w płucach. Od kwietnia 2019 r. na terenie Stanów Zjednoczonych na skutek użycia e-papierosów odnotowano 2 290 przypadków ostrej niewydolności oddechowej i 47 zgonów.
Opublikowano: 25-11-2019
57. Glantz Stanton A., Bareham David W. : E-Cigarettes: Use, Effects on Smoking, Risks, and Policy Implications = **E-papierosy: użycie, wpływ na palenie, ryzyko i konsekwencje dla polityki**. W: Annual Review of Public Health. – Vol. 39 (2018), p. 215–235
Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6251310/>

58. Goniewicz Maciej L., Lee Lily : Electronic Cigarettes Are a Source of Thirdhand Exposure to Nicotine = **Elektroniczne papierosy są źródłem narażenia osób trzecich na nikotynę**. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 17, Issue 2 (2015), p. 256–258
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4837997/>
To badanie wskazuje, że istnieje ryzyko narażenia osób trzecich na nikotynę z e-papierosów. Poziomy narażenia osób trzecich różnią się w zależności od powierzchni i marki e-papierosa. Przyszłe badania powinny zbadać potencjalne ryzyko narażenia osób trzecich na działanie czynników rakotwórczych powstających z nikotyny uwalnianej z e-papierosów.
59. Górski, Paweł : **E-papierosy — samo zło czy lepsze z dwojga złego?**. W: Advances in Respiratory Medicine. – Vol 85, Supp. I (2017), s. 1-2
Dostęp online:
https://journals.viamedica.pl/advances_in_respiratory_medicine/article/download/50845/37584
60. Hepatic DNA Damage Induced by Electronic Cigarette Exposure Is Associated With the Modulation of NAD⁺/PARP1/SIRT1 Axis = **Uszkodzenie wątrobowego DNA wywołane elektronicznym narażeniem na papierosy jest związane z modulacją osi NAD⁺ / PARP1 / SIRT1** / Jorge Espinoza-Derout, Xuesi M. Shao, Emmanuel Bankole, Kamrul M. Hasan, Norma Mtume, Yanjun Liu, Amiya P. Sinha-Hikim, Theodore C. Friedman. W: Front Endocrinol (Lozanna). – Vol 10 (2019), p. 1-10
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6558099/>
61. How close are we to definitively identifying the respiratory health effects of e-cigarettes? = **Jak blisko jesteśmy do ostatecznego określenia wpływu e-papierosów na zdrowie układu oddechowego?** / Aleksandra Ratajczak, Wojciech Feleszko, Danielle M. Smith, Maciej Goniewicz. W: Expert Review of Respiratory Medicine. – Vol. 12, Issue 7 (2018), p. 549–556
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6310477/>
62. Impact of Electronic Cigarettes on the Cardiovascular System = **Wpływ elektronicznych papierosów na układ sercowo-naczyniowy** / Hanan Qasim, Zubair A. Karim, Jose O. Rivera, Fadi T. Khasawneh, Fatima Z. Alshbool. W: Journal of the American Heart Association. – Vol. 6, Issue 9 (2017)
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5634286/>
63. Influence of E-smoking liquids on human periodontal ligament fibroblasts = **Wpływ płynów do palenia na ludzkie fibroblasty więzadła przyzębia** / Ines Willershausen, Thomas Wolf, Veronika Weyer, Robert Sader, Shahram Ghanaati, Brita Willershausen. W: Head Face Med. – Vol. 10 (2014), p. 2-7
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4237808/>
64. Influence of electronic cigarettes puffing regimes on amount of vaporized liquid = **Wpływ parametrów użytkowania elektronicznych papierosów na ilość odparowanego e-płynu**

/ Leon Kośmider, Daria Madej, Michał Gawron, Andrzej Sobczak. W: Przegląd Lekarski. – T. 73, nr 10 (2016), s. 699-703

Dostęp online:

https://docplayer.pl/61388918-Influence-of-electronic-cigarettes-puffing-regimes-on-amount-of-vaporized-liquid.html#download_tab_content

Streszczenie polskie: E-papieros (EC) został zaprojektowany jako mniej szkodliwa alternatywa dla papierosów konwencjonalnych. Wraz z rosnącą popularnością EC na całym świecie, coraz więcej produktów pojawia się w sprzedaży. Istnieją nieliczne badania dotyczące bezpieczeństwa oraz dane odnoszące się do potencjalnej toksyczności używania EC. Dlatego też istnieje duża potrzeba pozyskania rzetelnych informacji o składzie aerozolu generowanego z EC. Ze względu na fakt, iż ustawienia i parametry użytkowania EC wpływają na generowanie aerozolu i związków toksycznych, zdecydowaliśmy się zidentyfikować parametry, które mają największy wpływ na ilość generowanego aerozolu. Materiał i Metodyka: Badaniom poddaliśmy trzy parametry zaciągania: objętość zaciągnięcia, czas zaciągnięcia oraz przerwy między zaciągnięciami. Badanie zostało podzielone na dwa etapy. W pierwszym etapie wyznaczono parametry użytkowania EC, badając ochotników (14 mężczyzn i 11 kobiet). W drugim etapie, wykorzystaliśmy uzyskane wyniki z pierwszej części eksperymentu do oceny wpływu poszczególnych parametrów zaciągania na ilość uwolnionego e-płynu. Aerozol generowany był za pomocą automatycznego symulatora palenia (6 razy dla jednych ustawień) i absorbowany na filtrze Cambridge. Ilość odparowanego e-płynu została wyrażona jako wartość o jaką wzrosła masa filtra podczas jednej serii generowania aerozolu. Wyniki: Wyniki badań parametrów użytkowania EC wśród ochotników zaprezentowano jako średnia $\pm$ SD: objętość zaciągnięcia [mL] 65 $\pm$ 49, czas zaciągnięcia [s] 2,8 $\pm$ 2,7 i przerwy między zaciągnięciami [s] 16 $\pm$ 40. Ilości generowanego aerozolu różniły się w zależności od zadanych parametrów użytkowania. Wnioski: Nasze wyniki wskazują, że najważniejszymi parametrami zaciągania, które determinują ilość generowanego aerozolu, są czas zaciągnięcia i przerwa między zaciągnięciami. Objętość zaciągnięcia (pomiędzy 41-76 mL) nie ma wpływu na ilość aerozolu.

65. **Informacja na temat potencjalnych zagrożeń związanych ze stosowaniem elektronicznych papierosów** [Dokument elektroniczny] / materiał opracowany przez Główny Inspektorat Sanitarny przy współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej. – Warszawa, 2019. – Tryb dostępu:
https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2019/10/MEN-i-GIS_Informacja-na-temat-zagro%C5%BCe%C5%84-dotycz%C4%85cych-e-papieros%C3%B3w.pdf
66. Jankowski, Mateusz: **Papierosy elektroniczne i podgrzewany tytoń – nowe pomysły, stare problemy?** Seminarium Szkoły Zdrowia Publicznego CMKP [Dokument elektroniczny]. – <https://www.cmkp.edu.pl/wp-content/uploads/2018/09/M.Jankowski.-E-papierosy-i-podgrzewany-tyto%C5%84.-Seminarium-CMKP.-24.09.2018.pdf>
67. Jenssen Brian P., Walley Susan C. : Cigarettes and Similar Devices = **E-papierosy i podobne urządzenia** / Section on Tobacco Control. W: Pediatrics. – Vol. 143, Issue 2, (2019), p. 1-13
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6644065/>
68. Knol-Michałowska Kamila, Petrykowska Alicja, Puchalski Krzysztof : **E-papieros – pomaga czy szkodzi?** [Dokument elektroniczny] : program profilaktyczny w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych / Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejscu Pracy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. J. Nofera ; Swiss Contribution. – Łódź, 2014. – 48 s.
Dostęp online:
http://www.e-zdrowiewpracy.pl/images/prezentacje/e_papieros_pomaga%20czy%20szkodzi.pdf

69. Knol-Michałowska Kamila, Petrykowska Alicja, Puchalski Krzysztof : **E-papierosy – czym są, jaka jest historia ich powstania, jaka jest skala ich używania, co mówi o nich prawo** [Dokument elektroniczny]: program profilaktyczny w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych / Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejscu Pracy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. J. Nofera ; Swiss Contribution. – Łódź, 2014. – 41 s. – Tryb dostępu:
http://www.e-zdrowiewpracy.pl/images/prezentacje/e_papieros_czym%20jest_historia.pdf
<http://www.psse-kamien.pl/wp-content/uploads/2014/04/E-papierosy.pdf>
70. KM, PAP : **Polacy palą najwięcej e-papierosów w Europie. "To nie jest metoda walki z uzależnieniem"** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:
<https://pulsmedycyny.pl/polacy-pala-najwiecej-e-papierosow-w-europie-to-nie-jest-metoda-walki-z-uzaleznieniem-967397>
 Opublikowano: 06-08-2019
71. **Konsumpcja nikotyny : raport z badań ilościowych dla biura do spraw substancji chemicznych** / Centrum Badania Opinii Społecznej. – Warszawa : CBOS, 2018. – 35 s. – Tab., wyk.

Spis treści: Metodologia; Wnioski: Wyniki, Typologia konsumentów, Inicjacja nikotynowa; E-papierosy z liquidem: Smak, Wielkość spożycia, Moc liquidu, Wydatki, E-papierosy jako alternatywa dla tradycyjnych papierosów; System podgrzewający tytoń; tabele zróżnicowań społeczno-demograficznych.

 Dostęp online:
<https://www.chemikalia.gov.pl/download.html?id=966>
72. **Konsumpcja nikotyny: raport z badań ilościowych dla biura do spraw substancji chemicznych** / Centrum Badania Opinii Społecznej. – Warszawa : CBOS, 2019. – 35 s. – Tab, wyk.
 Dostęp online:
<https://www.chemikalia.gov.pl/download.html?id=1070>
73. Kooragayalu Shravan, El-Zarif Samer, Jariwala Sunit : Vaping Associated Pulmonary Injury (VAPI) with superimposed Mycoplasma pneumoniae infection [Dokument elektroniczny] = **Vaping związany z urazem płuc (VAPI) z nałożoną infekcją Mycoplasma pneumoniae**. – Tryb dostępu:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2213007119303120?via%3Dihub>
 Opublikowano: 08-01-2020
74. Kuna, Piotr : **Rola podgrzewaczy tytoniu w terapii uzależnienia od papierosów** [Dokument elektroniczny] / rozm. przepr. Emilia Grzela. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:
<https://pulsmedycyny.pl/rola-podgrzewaczy-tytoniu-w-terapii-uzaleznienia-od-papierosow-952665>
 Cyt. prof. dr hab. n. med. Piotr Kuna: E-papierosy pochodzące nawet od tego samego producenta różnią się istotnie składem w zależności od serii. Wiele z nich zawiera chemiczne dodatki smakowe, które po podgrzaniu mają bardzo silne działanie rakotwórcze. W produkcji e-papierosów nie zaprowadzono standaryzacji, w każdym jest więc właściwie inny zestaw substancji, które na skutek procesów chemicznych i wchodzenia w reakcje z glikolem etylenowym nabierają właściwości kancerogennych.
 Opublikowano: 07-02-2019
75. Łańska-Sarnowska, Agata : **Czy jest to zdrowsza alternatywa dla tradycyjnych papierosów? O toksyczności e-papierosów** [Dokument elektroniczny]. – Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w m. st. Warszawie. – Tryb dostępu:

<https://www.pssewawa.pl/index.php?c=getfile&id=1283>

76. Majewska, Monika : **EVALI – nowa choroba płuc związana z e-papierosami** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu: <https://pulsmedycyny.pl/evali-nowa-choroba-pluc-zwiazana-z-e-papierosami-980628>
Opublikowano: 23-01-2020
77. Majewska, Monika : **E-papierosy mogą powodować uzależnienie od nikotyny, zwłaszcza u nastolatków** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu: <https://pulsmedycyny.pl/e-papierosy-moga-powodowac-uzaleznienie-od-nikotyny-zwlaszcza-u-nastolatkow-980217>
Opublikowano: 21-01-2020
78. MJM, PAP : **E-papierosy pod kontrolą. GIS wprowadził obowiązkowy monitoring powikłań po ich użyciu** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu: <https://pulsmedycyny.pl/e-papierosy-pod-kontrola-gis-wprowadzil-obowiazkowy-monitoring-powiklan-po-ich-uzyciu-980349>
Opublikowano: 21-01-2020
79. Nicotine and the adolescent brain = **Nikotyna i mózg nastolatków** / Menglu Yuan, Sarah J. Cross, Sandra E. Loughlin, Frances M. Leslie. W: The Journal of Physiology. – Vol. 593, Issue 16 (2015), p. 3397–3412
Dostęp online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4560573/>
80. Nicotine absorption from electronic cigarette use: comparison between experienced consumers (vapers) and naïve users (smokers) = **Absorpcja nikotyny z używania papierosów elektronicznych: porównanie doświadczonych vaperów i palaczy** / Konstantinos E. Farsalinos, Alketa Spyrou, Christos Stefopoulos, Kalliroi Tsimopoulou, Panagiota Kourkouveli, Dimitris Tsiapras, Stamatis Kyrzopoulos, Konstantinos Poulas, Vassilis Voudris. W: Scientific Reports - Nature. – 2015, no, p. 11269
Dostęp online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4469966/>
Wyniki pomiarów poziomu nikotyny w osoczu (...) Po 5 minutach poziom nikotyny w osoczu wzrósł z $2,1 \pm 0,3$ ng / ml do $7,9 \pm 0,9$ ng / ml u vaperów ($p < 0,001$ w porównaniu do wartości wyjściowej) oraz z $1,6 \pm 0,3$ ng / ml do $4,3 \pm 0,7$ ng / ml u palaczy ($P < 0,001$ w porównaniu do wartości wyjściowej). Po 65 minutach poziomy osiągnęły $24,1 \pm 2,0$ ng / ml u vaperów i do $13,8 \pm 1,6$ ng / ml u palaczy. Zaobserwowano duże różnice międzysobnicze; poziom nikotyny w osoczu po 5 minutach wahały się od $1,5$ ng / ml do $21,8$ ng / ml u vaperów i od $1,3$ ng / ml do $15,2$ ng / ml u palaczy. Poziom nikotyny w osoczu po 65 minutach wynosił od $10,1$ ng / ml do $48,1$ ng / ml u vaperów i od $3,3$ ng / ml do $31,4$ ng / ml u palaczy. We wszystkich punktach czasowych oprócz wartości wyjściowej różnica poziomów nikotyny w osoczu między dwiema grupami była statystycznie istotna ($P = 0,002$ po 5 minutach, $P < 0,001$ we wszystkich innych punktach czasowych), przy czym u vaperów konsekwentnie stwierdzono wyższy poziom nikotyny w osoczu.
81. **Niebezpieczne e-papierosy** [Dokument elektroniczny] / Kto Cię wyleczy?. – Tryb dostępu: <https://ktociewyleczy.pl/wiedza/problemy-zdrowotne/choroby-ukladu-nerwowego/uzaleznienia/5296-niebezpieczne-e-papierosy>
E-papierosy miały być bezpiecznym sposobem odzwyczajania się od tytoniu. Tymczasem, jak dowiedziała się Cate Montana, tzw. wapowanie niesie ze sobą szereg nowych zagrożeń.
Opublikowano: 04-07-2017
82. NIH Electronic Cigarette Workshop: Developing a Research Agenda = **Warsztaty papierosów elektronicznych NIH: Opracowywanie programu badań** / Kevin M.

Walton, David B. Abrams, William C. Bailey, David Clark, Gregory N. Connolly, Mirjana V. Djordjevic, Thomas E. Eissenberg, Michael C. Fiore, Maciej L. Goniewicz, Lynne Haverkos, Stephen S. Hecht, Jack E. Henningfield, John R. Hughes, Cheryl A. Oncken, Lisa Postow, Jed E. Rose, Kay L. Wanke, Lucie Yang, Dorothy K. Hatsukami. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 17, Issue 2 (2015), p. 259–269

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4311173/>

83. **Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych.** W: Dziennik Ustaw. – 2018, poz. 1446

Dostęp online:

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001446>

84. Osiecka-Chojnacka, Justyna : **E-papierosy.** W: Infos / Biuro Analiz Sejmowych. – 2018, nr 13, s. 1-4

E-papierosy – innowacyjne używki. Rozwój rynku e-papierosów. Polityka publiczna a e-papierosy. Regulacje prawne w UE i Polsce.

Dostęp online:

<http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/LiczOpen?OpenAgent&150C8C4BDAEF51FFC12583670036FFC5>

85. Outbreak of Lung Injury Associated with the Use of E-Cigarette, or Vaping, Products [Dokument elektroniczny] = **Wybuch obrażeń płuc związanych ze stosowaniem e-papierosów lub produktów Vaping.** W: Centers for Disease Control and Prevention. –

Tryb dostępu:

https://www.cdc.gov/tobacco/basic_information/e-cigarettes/severe-lung-disease.html

Opublikowano: 28-01-2020

86. Overview of Electronic Nicotine Delivery Systems: A Systematic = **Przegląd elektronicznych systemów dostarczania nikotyny: przegląd systematyczny** / Allison M. Glasser, Lauren Katz, Jennifer L. Pearson, Haneen Abudayyeh , Raymond S. Niaura, David B. Abrams , PhD, Andrea C. Villanti. W: American Journal of Preventive Medicine. – Vol. 52, Issue 2 (2017), p. 33-66

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5253272/>

87. PAP : **E-palacz zmarł w USA na nieznaną chorobę płuc** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:

<https://pulsmedycyny.pl/e-palacz-zmarl-w-usa-na-nieznana-chorobe-pluc-968725>

Opublikowano: 26-08-2019

88. PAP : **E-papierosy zwiększają ryzyko udaru i zawału serca** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:

<https://pulsmedycyny.pl/e-papierosy-zwiekszaja-ryzyko-udaru-i-zawalu-serca-951891>

Opublikowano: 30-01-2019

89. Parraga Grace, Morissette Mathieu C. : E-cigarettes: What evidence links vaping to acute lung injury and respiratory failure? [Dokument elektroniczny] = **E-papierosy : Jakie dowody łączą waporyzację z ostrym uszkodzeniem płuc i niewydolnością oddechową?** W: Canadian Journal of Respiratory, Critical Care, and Sleep Medicine. – Tryb dostępu:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24745332.2019.1684857?scroll=top&needAccess=true>

Opublikowano: 09-12-2019

90. Passive exposure to electronic cigarette (e-cigarette) use increases desire for combustible and e-cigarettes in young adult smokers = **Bierna ekspozycja na używanie papierosów elektronicznych (e-papierosów) zwiększa zapotrzebowanie na palenie zwykłego papierosa i e-papierosy u młodych dorosłych palaczy** / Andrea C King, Lia J Smith, Patrick J McNamara, Alicia K Matthews, Daniel J Fridberg. W: Tobacco Control. – Vol. 24, Issue 5 (2015), p. 501–504
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4992990/>
91. Pinkas, Jarosław : **E-papierosy – nowe zagrożenie zdrowia publicznego** [Dokument elektroniczny] / Główny Inspektorat Sanitarny W Warszawie. – Tryb dostępu:
<https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2019/11/e-papierosy-prezentacja-25.11.pdf>
Opublikowano: 25-11-2019
92. Poznański Michał, Pietras Tadeusz, Antczak Adam : A debate: Can we recommend electronic cigarettes to our patients? Opinion 2. = **Debata : Czy możemy polecać e-papierosy naszym pacjentom? Opinia 2.** W: Advances in Respiratory Medicine. – 2017, nr 85, s. 40-45
Dostęp online:
https://journals.viamedica.pl/advances_in_respiratory_medicine/article/download/50852/37594
93. Pro-inflammatory effects of e-cigarette vapour condensate on human alveolar macrophages = **Prozapalne działanie kondensatu pary e-papierosów na ludzkie makrofagi płęcherzykowe** / Aaron Scott, Sebastian T Lugg, Kerrie Aldridge, Keir E Lewis, Allen Bowden, Rahul Y Mahida, Frances Susanna Grudzinska, Davinder Dosanjh, Dhruv Parekh, Robert Foronjy, Elizabeth Sapey, Babu Naidu, David R Thickett. W: Thorax. – Vol. 73, Issue (2018), p. 1161–1169
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6269646/>
94. Prokopowicz, Adam : **Redukcja szkód związana z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych.** W: Medycyna Rodzinna. – T. 21, nr 1 (2018), s.73-79
Dostęp online:
http://www.medroczinna.pl/wp-content/uploads/2018/06/mr_2018_073-079.pdf
Streszczenie polskie: Uzależnienie od substancji psychoaktywnych jest schorzeniem trudnym do leczenia, niosącym ogromne szkody dla organizmu i niepomyślnie konsekwencje socjalne i ekonomiczne dla osób uzależnionych, ich rodzin i społeczeństwa, a terapia odwykowa jest często długotrwała i obciążona dużą liczbą niepowodzeń. Stąd też potrzeba podejmowania szerokich działań mających na celu zminimalizowanie niekorzystnych skutków przyjmowania substancji psychoaktywnych. Jednym z programów włączonych do strategii redukcji szkód jest terapia substytucyjna. Polega ona na zastępowaniu nielegalnego narkotyku substancją legalną o podobnym lub takim samym działaniu farmakologicznym, co ma miejsce w terapii uzależnień od narkotyków. Natomiast w nikotynizmie polega na przyjmowaniu tej samej substancji psychoaktywnej (nikotyny), pozbawionej większości innych substancji toksycznych znajdujących się dymie tytoniowym. Wprowadzenie na rynek konsumencki alternatywnych form dostarczania nikotyny (elektroniczne papierosy, bezdymne wyroby tytoniowe) na nowo wywołało kontrowersje na temat efektywności redukcji szkód opartej na zastąpieniu tradycyjnych wyrobów tytoniowych produktami o zmniejszonej emisji substancji toksycznych, jednak w dalszym ciągu dostarczających nikotynę. Zdaniem przeciwników leczenia substytucyjnego, uniemożliwia ono osiągnięcie abstynencji dającej możliwość pełnego wyeliminowania szkód

generowanych przez przyjmowanie substancji psychoaktywnych. Znalezienie wspólnej płaszczyzny pomiędzy zwolennikami redukcji szkód i zwolennikami terapii ukierunkowanej na całkowitą abstynencję odbyłoby się z korzyścią dla osób uzależnionych.

95. Pulmonary toxicity of e-cigarettes = **Toksyczność płucna e-papierosów** / Lauren F. Chun, Farzad Moazed, Carolyn S. Calfee, Michael A. Matthay, Jeffrey E. Gotts. W: American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular. – Vol. 313, Issue 2 (2017), p. L193–L206
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5582932/>
96. Quick Facts on the Risks of E-cigarettes for Kids, Teens, and Young Adults [Dokument elektroniczny] = **Krótkie fakty na temat ryzyka związanego z e-papierosami dla dzieci, młodzieży i młodych dorosłych**. W: Centers for Disease Control and Prevention. – Tryb dostępu:
https://www.cdc.gov/tobacco/basic_information/e-cigarettes/Quick-Facts-on-the-Risks-of-E-cigarettes-for-Kids-Teens-and-Young-Adults.html
Opublikowano: 03-01-2020
97. Raven, Kathleen : How Much Do We Really Know About Flavored Vaping Products? [Dokument elektroniczny] Analysis reveals previously undetected chemical byproducts = **Ile naprawdę wiemy o aromatyzowanych produktach waporyzujących? Analiza ujawnia wcześniej niewykryte chemiczne produkty uboczne**. W: Yale Medicine. – Tryb dostępu:
<https://www.yalemedicine.org/stories/vaping-dangers/>
Opublikowano: 15-08-2019
98. Raven, Kathleen : How to Talk to Teens About Vaping Risks [Dokument elektroniczny]. Honest, open communication can help your teen handle peer pressure = **Jak rozmawiać z nastolatkami na temat ryzyka związanego z wapowaniem. Szczera, otwarta komunikacja może pomóc twojemu nastolatkowi poradzić sobie z presją rówieśników**. W: Yale Medicine. – Tryb dostępu:
<https://www.yalemedicine.org/stories/talk-to-teens-about-vaping/>
Opublikowano: 08-10-2019
99. Raven, Kathleen : Nicotine Addiction From Vaping Is a Bigger Problem Than Teens Realize [Dokument elektroniczny] As the vaping epidemic continues, researchers point to well-known health risks associated with nicotine = **Uzależnienie od nikotyny i vapingu jest większym problemem, niż sobie wyobrażają nastolatki. W miarę trwania epidemii vapingu naukowcy wskazują na dobrze znane zagrożenia dla zdrowia związane z nikotyną**. W: Yale Medicine. – Tryb dostępu:
<https://www.yalemedicine.org/stories/vaping-nicotine-addiction/>
Opublikowano: 19-03-2019
100. Raven, Kathleen : Teen Vaping Linked to More Health Risks. Insights into vaping and the EVALI outbreak [Dokument elektroniczny] = **Teen Vaping związany z większymi zagrożeniami dla zdrowia. Wgląd w vaping i wybuch EVALI**. W: Yale Medicine. – Tryb dostępu:
<https://www.yalemedicine.org/stories/teen-vaping/>
Opublikowano: 18-12-2019

101. **Regulacje dotyczące wyrobów tytoniowych** [Dokument elektroniczny] / Komisja Europejska. – Tryb dostępu :
https://ec.europa.eu/health/tobacco/products_pl
102. Risi, Stephan : On the Origins of the Electronic Cigarette: British American Tobacco's Project Ariel (1962–1967) = **O początkach elektronicznego papierosa: projekt British American Tobacco Ariel (1962–1967)**. W: American Journal of Public Health. – Vol. 107, Issue 7 (2017), p. 1060-1067
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5463218/>
103. Rowell Temperance R., Tarran Robert : Will chronic e-cigarette use cause lung disease? = **Czy przewlekłe używanie e-papierosów spowoduje choroby płuc?**. W: American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular. – Vol. 309, Issue 12 (2015), p. L1398-L1409
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4683316/>
104. **Rozwój rynku papierosów elektronicznych oraz rozwój rynku pojemników zapasowych Raport z analizy desk research** [Dokument elektroniczny] / Biuro do spraw Substancji Chemicznych ; Question Mark. Biuro Badań Społecznych. – Tryb dostępu:
<https://www.chemikalia.gov.pl/download.html?id=994>
105. Safety Assessment of Electronic Cigarettes and Their Relationship with Cardiovascular Disease = **Ocena bezpieczeństwa elektronicznych papierosów i ich związek z chorobą sercowo-naczyniową** / Guangwei Zhang, Zhangli Wang, Kai Zhang, Rui Hou, Chunli Xing, Qi Yu, Enqi Liu. W: International Journal of Environmental Research and Public. – Vol. 15, Issue 1 (2018), p. 75
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5800174/>
(...) uwalnianie dymu z e-papierosów może zwiększyć ilość osadzania się nikotyny na oknach, ścianach, podłogach, powierzchniach drewnianych i metalowych. Dlatego uważają, że palenie papierosów elektronicznych może pośrednio narazić ludzi na ryzyko (...).
106. Secondhand Exposure to Aerosols From Electronic Nicotine Delivery Systems and Asthma Exacerbations Among Youth With Asthma = **Bierne narażenie na aerozole z elektronicznych systemów dostarczania nikotyny i zaostrzenia astmy wśród młodzieży z astmą** / Jennifer E. Bayly, Debra Bernat, Lauren Porter, Kelvin Choi. W: CHEST. – Vol. 155, Issue 1 (2019), p. 88-93
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6688978/>
107. Secondhand Exposure to Vapors From Electronic Cigarettes = **Bierne narażenie na opary z elektronicznych papierosów** / Jan Czogala, Maciej L. Goniewicz, Bartłomiej Fidelus, Wioleta Zielinska-Danch, Mark J. Travers, Andrzej Sobczak. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vo. 16, Issue 6 (2014), p. 655–662
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4565991/>
Kluczowym odkryciem tego badania jest to, że e-papierosy emitują znaczne ilości nikotyny, (...).
108. Short-term e-cigarette vapour exposure causes vascular oxidative stress and dysfunction: evidence for a close connection to brain damage and a key role of the phagocytic NADPH

oxidase (NOX-2) [Dokument elektroniczny] = **Krótkotrwała ekspozycja na e-papierosy powoduje stres oksydacyjny i dysfunkcję naczyń: dowody na ścisłe powiązanie z uszkodzeniem mózgu i kluczową rolę fagocytowej oksydazy NADPH (NOX-2)** / Marin Kuntic , Matthias Oelze, Sebastian Steven, Swenja Kröller-Schön, Paul Stamm, Sanela Kalinovic, Katie Frenis, Ksenija Vujacic-Mirski, Maria Teresa Bayo Jimenez, Miroslava Kvandova. W: European Heart Journal. – Tryb dostępu: <https://academic.oup.com/eurheartj/advance-article/doi/10.1093/eurheartj/ehz772/5621442>
Opublikowano: 13-11-2019

109. Sobczak Andrzej : Czy przejście na elektroniczne papierosy redukuje szkody w układzie sercowo-naczyniowym wywołane paleniem tytoniu?. W: Medycyna Rodzinna. – T. 21, nr 2 (2018), s. 177-184
Dostęp online:
<http://www.czytelniamedyczna.pl/6398,czy-przejscie-na-elektroniczne-papierosy-redukuje-szkody-w-ukladzie-sercowonaczy.html>
http://www.medroczinna.pl/wp-content/uploads/2018/11/mr_2018_177-184.pdf
Streszczenie polskie: Największa liczba przedwczesnych zgonów w wyniku palenia czynnego i palenia biernego następuje w wyniku chorób sercowo-naczyniowych. Wprowadzenie w ostatniej dekadzie na rynek konsumencki alternatywnych form dostarczania nikotyny wywołało ożywioną dyskusję dotyczącą szkodliwości tych wyrobów. W prezentowanej pracy poglądowej porównano mechanizmy negatywnego wpływu dymu tytoniowego i aerozolu generowanego z elektronicznych papierosów na układ sercowo-naczyniowy. Przytoczono opinie autorytetów z dziedziny kardiologii oraz prestiżowych organizacji i instytucji, dotyczące tego zagadnienia. Dokonano oceny redukcji szkód w układzie sercowo-naczyniowym po zastąpieniu przez palacza papierosów konwencjonalnych papierosami elektronicznymi. Dostępne wyniki badań wskazują, że główną przyczyną negatywnego wpływu aerozolu z elektronicznych papierosów na układ sercowo-naczyniowy jest nikotyna. Brak procesu spalania w elektronicznych papierosach powoduje, że ogromna ilość związków z dymu tytoniowego nie występuje w aerozolu. Oznacza to znacznie słabsze oddziaływanie tej grupy związków na układ sercowo-naczyniowy. W konsekwencji zastąpienie palenia tytoniu elektronicznymi papierosami lub innymi bezdymnymi formami przyjmowania nikotyny powinno prowadzić do zmniejszenia ryzyka powstania chorób sercowo-naczyniowych, jednakże go nie eliminując.
110. Sobczak, Andrzej : **Elektroniczny papieros - bezpieczny substytut papierosa czy nowe zagrożenie?** [Dokument elektroniczny] / Instytut Medycyny Pracy i Zdrowia Środowiskowego. – Tryb dostępu: <http://esmokinginstitute.com/files/prezentacja.pdf>
111. Sobczak, Andrzej : **Raport „Wpływ e-papierosów na zdrowie w porównaniu do papierosów tradycyjnych w świetle badań naukowych”** [Dokument elektroniczny] / Instytut Medycyny Pracy i Zdrowia Środowiskowego Zakład Szkodliwości Chemicznych i Toksykologii Genetycznej. – Tryb dostępu: https://www.katowice.oia.pl/files_news/news_6682/files/RAPORT_2016_Prof_Andrzej_Sobczak_E-PAPIEROSY.pdf
Papieros elektroniczny (Elektroniczny System Dostarczający Nikotynę, tzw. e-papieros). Zawartość związków rakotwórczych w dymie tytoniowym i w aerozolu generowanym w e-papieros. Rakotwórczość aerozolu generowanego z e-papierosa? Substancje smakowo-zapachowe dodawane do płynów nikotynowych. Cytotoksyczność e-liquidów i aerozolu generowanego z e-papierosa a cytotoksyczność dymu tytoniowego. Przedawkowanie nikotyny w wyniku używania e-papierosów – mit czy prawda? Efekty zdrowotne obserwowane u użytkowników e-papieros podczas badań klinicznych. Narażenie bierne na aerozol generowany z e-papieros. Rozpowszechnienie e-papierosów.
112. Sobczak, Andrzej : **Współczesne możliwości redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu.** W: Medycyna Rodzinna. – T. 21, nr 1 (2018), s. 80-92
Palenie tytoniu i ryzyko zdrowotne z tym związane. Możliwości redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu – nikotynowa terapia zastępcza. Możliwości redukcji szkód wywołanych paleniem tytoniu – papierosy

elektroniczne. Bezdymne wyroby tytoniowe. Redukcja szkód czy całkowita abstynencja?

Dostęp online:

<https://pdfs.semanticscholar.org/83e2/2955c3df28c50c0a9ce494e2f2471573a908.pdf>

113. Sobczak, Andrzej : **1500 razy mniej : papierosy elektroniczne w świetle badań naukowych**. [Dokument elektroniczny] – Warszawa : Wydawnictwo Borgis, 2017. – 100, [2] s. : il. ; 20 cm
Dostęp online: <https://docer.pl/doc/xsx8105>
114. Stelmach, Wiktor : **Jeszcze raz o palącym problemie – czyli o e-papierosach. Cz. I. Elektroniczny papieros**. W: Postępy Fitoterapii. – 2010, nr 3, s. 177-179
Dostęp online:
<http://www.czytelniamedyczna.pl/3560,jeszcze-raz-o-palcym-problemie-czyli-o-epapierosach-cz-i-elektroniczny-papieros.html>
115. Sugar and Aldehyde Content in Flavored Electronic Cigarette Liquids = **Zawartość cukru i aldehydu w aromatyzowanych elektronicznych płynach papierosowych** / Pebbles Fagan, Pallav Pokhrel, Thaddeus A Herzog, Eric T Moolchan, Kevin D Cassel, Adrian A Franke, Xingnan Li, Ian Pagano, Dennis R Trinidad, Kari-lyn K Sakuma, Kymberle Sterling, Dorothy Jorgensen, Tania Lynch, Crissy Kawamoto, Mignonne C Guy, Ian Laguna, Sarah Hanes, Linda A Alexander, Mark S Clanton, Camonia Graham-Tutt, Thomas Eissenberg, Addictive Carcinogens Workgroup. W: Nicotine & Tobacco Research. – Vol. 20, Issue 8 (2018), p. 985–992
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6037055/>
Różnice między płynami do e-papierosów na bazie nikotyny i znakowanymi zerową nikotyną nie były statystycznie istotne dla cukrów lub aldehydów. (...) Cukier jako główny składnik lub dodatek w wyrobach tytoniowych może prowadzić do narażenia na szkodliwe związki powstające podczas podgrzewania cukru. Te szkodliwe związki obejmują aldehydy, takie jak formaldehyd, aldehyd octowy i akroleina. (...) Formaldehyd jest czynnikiem rakotwórczym grupy 1 dla ludzi i działa toksycznie na układ oddechowy. Poziomy formaldehydu mogą wzrosnąć do 73% w głównym dymie tytoniowym w przypadku tytoniu zawierającego 1% wag./wag. Cukrów (procent masy substancji rozpuszczonej w całkowitej masie roztworu). Wcześniejsze badania wykazały również, że „kapiąca” ciecz e-papierosa bezpośrednio na gorące cewki może powodować wysoką emisję formaldehydu. Acetaldehyd jest czynnikiem rakotwórczym grupy 2B, który może wyrządzać szkodę ludziom, działa toksycznie na układ krążenia i ma właściwości uzależniające. Akroleina powoduje podrażnienie oczu i dróg oddechowych; przyczynia się do stanu zapalnego i proliferacji komórek; uszkadza podszewkę płuc i przyczynia się do chorób sercowo-naczyniowych. Te aldehydy są wymienione na liście FDA szkodliwych i potencjalnie szkodliwych składników (HPHC) w wyrobach tytoniowych i dymie, zostały zidentyfikowane w aerozolu e-papierosów w różnych warunkach i mogą potencjalnie przekraczać poziomy występujące w papierosach w zależności od model e-papierosa.
116. Sympathomimetic Effects of Acute E-Cigarette Use : Role of Nicotine and Non-Nicotine Constituents = **Sympatykomimetyczne skutki ostrego używania papierosów elektronicznych : rola nikotyny i składników innych niż nikotyna** / Roya S. Moheimani, May Bhetraratana, Kacey M. Peters, Benjamin K. Yang, Fen Yin, Jeffrey Gornbein, Jesus A. Araujo, Holly R. Middlekauff. W: Journal of the American Heart Association. – Vol. 6, Issue 9 (2017), p. 1-10
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5634299/>
117. Syndromic Surveillance for E-Cigarette, or Vaping, Product Use–Associated Lung Injury / Kathleen P. Hartnett, Ph.D., Aaron Kite-Powell, MS, Megan T. Patel, MPH, Brittani L. Haag, MS, Michael J. Sheppard, MS, Taylor P. Dias, MPH, Dr Brian A. King, Dr Paul C.

Melstrom, Matthew D. Ritchey, DPT, Zachary Stein, MPH, Nimi Idaikkadar, MPH, Alana M. Vivolo-Kantor, Ph.D., i in. [Dokument elektroniczny] = **Nadzór nad syndromem urazu płuc związanego z użyciem e-papierosa lub vapingu**. W: The New England Journal of Medicine. – Tryb dostępu:

<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMSr1915313>

Opublikowano: 20-12-2019

118. Ślęzak Daniel, Nadolny Klaudiusz, Synowec Joanna : **Czy e-papierosy są mniej szkodliwe od tradycyjnych?**. W: Medycyna Rodzinna. – T. 20, nr 4 (2017), s. 310-312
Dostęp online:
http://www.medroczinna.pl/wp-content/uploads/2018/03/mr_2017_310-312.pdf
119. Świerczewski, Konrad : **Palenie papierosów** [Dokument elektroniczny]. W: Komunikat z badań / Centrum Badania Opinii Społecznej. – 2019, nr 104, s. 1-11
Dostęp online:
https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_104_19.PDF
120. **Test wiedzy dla pracowników na temat e-papierosów** [Dokument elektroniczny] / Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejsu Pracy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. J. Nofera. – Łódź. – 8 s. – Tryb dostępu:
http://www.e-zdrowiewpracy.pl/images/testy_samowiedzy/e-papieros.pdf
121. The Dangerous Flavors of E-Cigarettes / Jeffrey M. Drazen, M. D., Stephen Morrissey, Ph.D., Edward W. Campion. [Dokument elektroniczny] = **Niebezpieczne smaki e-papierosów**. W: The New England Journal of Medicine. – 2019, nr 380, s. 679-680
Dostęp online:
<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMe1900484>
122. The EVALI and Youth Vaping Epidemics - Implications for Public [Dokument elektroniczny] / Dr Brian A. King, Christopher M. Jones, Dr.PH, Grant T. Baldwin, Ph. D., Peter A. Briss, MD. Health = **EVALI i nowa epidemia vapingu - Implikacje dla zdrowia publicznego**. W: The New England Journal of Medicine. – Tryb dostępu:
<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp1916171>
Opublikowano: 17-01-2020
123. Trzasańska Anna, Staszyńska Maria, Krassowska : **Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu** [Dokument elektroniczny] / Kantar Public dla Głównego Inspektoratu Sanitarnego. – Tryb dostępu:
<https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2018/04/Postawy-Polak%C3%B3w-do-palenia-tytoniu-Raport-2017.pdf>
124. **Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych**. W: Dziennik Ustaw. – 2016, poz. 1331
Dostęp online:
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001331/T/D20161331L.pdf>
125. Vapours of US and EU Market Leader Electronic Cigarette Brands and Liquids Are Cytotoxic for Human Vascular Endothelial Cells = **Pary amerykańskich i unijnych liderów rynku elektronicznych papierosów i płynów są cytotoksyczne dla ludzkich komórek śródbłoka naczyniowego** / Raphaela Putzhammer, Christian Doppler, Thomas

Jakschitz, Katharina Heinz, Juliane Förste, Katarina Danzl, Barbara Messner, David Bernhard. W: PLoS One. – Vol. 11, Issue 6 (2016), p. 1-15

Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4924852/>

126. Vapors Produced by Electronic Cigarettes and E-Juices with Flavorings Induce Toxicity, Oxidative Stress, and Inflammatory Response in Lung Epithelial Cells and in Mouse Lung = **Pary wytwarzane przez elektroniczne papierosy i soki elektroniczne z dodatkami smakowymi wywołują toksyczność, stres oksydacyjny i reakcję zapalną w komórkach nabłonka płuc i płucach myszy** / Chad A. Lerner, Isaac K. Sundar, Hongwei Yao, Janice Gerloff, Deborah J. Ossip, Scott McIntosh, Risa Robinson, Irfan Rahman. W: PLoS One. – Vol. 10, Issue 2 (2015), p. 1-26
Dostęp online:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4319729/>
127. **Warto wiedzieć** [Dokument elektroniczny] / Nie spalaj się!#WUModa na niepalenie. – Tryb dostępu:
<https://niespalajsie.wum.edu.pl/node/79>
Zawiera m.in.: Opinia eksperta przygotowana na potrzeby Kampanii "Nie spalaj się!#WUModa na niepalenie" przez lek. Piotra Jankowskiego z Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Pneumonologii i Alergologii UCK Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (lipiec 2019 r.) [Czy warto zamienić tradycyjne palenie na IQOS? Co jest w papierosach odpowiedzialne za nadciśnienie tętnicze - substancje smoliste czy nikotyna?]; Światowy Dzień bez Tytoniu 2019; Zastanów się, czy warto: o toksyczności e-papierosów; Heavy Smoking Can Damage Vision; E-papierosy z nikotyną szkodzą sercu tak samo, jak zwykłe papierosy - pokazują badania; 31 maja - Światowy Dzień bez Papierosa; IQOS – wsparcie dla osób uzależnionych od palenia?; E-papierosy w pytaniach i odpowiedziach – zdradliwe urządzenie czy „ekologiczny papieros”? - artykuł przygotowany na potrzeby Kampanii "Nie spalaj się!#WUModa na niepalenie" przez lek. Piotra Jankowskiego z Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Pneumonologii i Alergologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, luty 2018 [1. Czy papierosy elektroniczne są zdrowsze od papierosów tradycyjnych? 2. Czy papierosy elektroniczne są zupełnie nieszkodliwe dla zdrowia? 3. Czy e-papierosy mogą być polecane osobom palącym jako pomoc w rzuceniu nałogu? 4. Jaki jest wpływ papierosów elektronicznych na otoczenie? Czy w przypadku e-papierosów możemy mówić o tzw. narażeniu biernym? 5. Czy używanie papierosów elektronicznych w ciąży jest bezpieczne dla zdrowia dziecka? 6. Czy stosowanie e-papierosów niesie ze sobą inne zagrożenia dla zdrowia? 7. Czy e-papierosy zachęcają młodzież do sięgnięcia po tradycyjne papierosy?].
128. Wernicki Paweł, PAP : **Toksyczność e-papierosów zależy od aromatu liquidu** [Dokument elektroniczny]. W: Puls Medycyny. – Tryb dostępu:
<https://pulsmedycyny.pl/toksycznosc-e-papierosow-zalezy-od-aromatu-liquidu-910467>
Opublikowano: 13-04-2018
129. What are the respiratory effects of e-cigarettes? [Dokument elektroniczny] = **Jakie są skutki oddechowe e-papierosów?** / Jeffrey E Gotts, Sven-Eric Jordt, Rob McConnell, Robert Tarran. W: The BMJ. – 2019, nr 366, p. 1-16
Dostęp online:
<https://www.bmj.com/content/366/bmj.l5275>
Dostęp online pdf:
<https://www.bmj.com/content/366/bmj.l5275.full.pdf>
130. White Paper on Electronic Nicotine Delivery System = **Biała księga w sprawie elektronicznego systemu dostarczania nikotyny** / red. Joy Kumar Chakma, RS Dhaliwal, Ravi Mehrotra. W: Indian Journal Medical Research. – Vol. 149, Issue 5 (2019), p. 574-583
Dostęp online:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6702703/>

131. Works Kaitlyn, Stack Larry : E-cigarette or vaping product-use-associated lung injury (EVALI): A case report of a pneumonia mimic with severe leukocytosis and weight loss [Dokument elektroniczny] = **E-papieros czyli uszkodzenie płuc związane z używaniem produktu waporyzującego : (EVALI): opis przypadku naśladującego zapalenie płuc z ciężką leukocytozą i utratą masy ciała**. W: Wiley Online Library. – Tryb dostępu: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/emp2.12002>
Opublikowano: 11-01-2020
132. Zielonka, Tadeusz M. : **Debata. Czy możemy polecać e-papierosy naszym pacjentom? Opinia 1** [Dokument elektroniczny]. W: Advances in Respiratory Medicine. – Vol 85, Supp. I (2017). – Tryb dostępu: https://journals.viamedica.pl/advances_in_respiratory_medicine/article/download/50851/37593